

Scenarios of Participation in the 12th Elections of the Islamic Council in the Islamic Republic of Iran

Faezeh Panahi¹ | Farhad Nazarizadeh²

Abstract

Electoral systems are a fundamental part of democratic political systems. The Islamic Republic of Iran is not exempt from this rule due to its democratic nature. In the system of the Islamic Republic, political legitimacy is one of the pillars of the system, and the strength and weakness of this issue is also due to the role of the people. One of the manifestations of the popular acceptability of the election system is during which the higher the participation rate, the higher the acceptance of that political system. For this reason, the importance of studying and researching elections and the level of participation becomes clear. Due to its special characteristics, participation will be more important in the elections of the Islamic Council. The current research was designed and implemented with the aim of identifying the possible futures of participation in the 12th Islamic Council elections in Iran, which finally, according to experts, there are three key uncertainties: "existence or non-existence of political vitality", "opening and non-opening of the economy" and "Security and insecurity of the election environment"; And it has created four scenario spaces with the titles "Standing in the dust", "I want to survive", "Towards honor" and "Out of breath".

Keywords: Elections, Scenario, Participation, Islamic Council

2

Vol. 3
Summer 2022

Research Paper

Received:
28 March 2022
Accepted:
8 June 2022
P.P: 121-141

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Corresponding author: Ph.D. Candidate , Department of Future Studies, Faculty of Industry, Non-Profit Ivanki University, Tehran, Iran. Fa.panahi.9069@gmail.com.

2. Farhad Nazarizadeh, Assistant Professor, Department of Future Studies, Faculty of Industry, Non-Profit Ivanki University of Tehran, Iran.

سناریوهای مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی در جمهوری اسلامی ایران

فائزه پناهی^۱ | فرهاد نظری زاده^۲

چکیده

نظام‌های انتخاباتی از لوازم بنیادین نظام‌های سیاسی مردم‌سالار هستند. جمهوری اسلامی ایران به دلیل ماهیت مردم‌سالار بودن خود از این قاعده مستثنا نیست. در نظام جمهوری اسلامی نیز مشروعیت سیاسی یکی از ارکان شکل‌دهنده نظام است که قوت و ضعف این مسئله نیز ناشی از نقش‌آفرینی مردم است. یکی از تجلی‌گاه‌های مقبولیت مردمی نظام انتخابات است که در طی آن هرچه میزان مشارکت بالاتر باشد نشان‌دهنده مقبولیت بالای آن نظام سیاسی خواهد بود. از این جهت اهمیت مطالعه و پژوهش درباره انتخابات و میزان مشارکت روشن می‌شود. در انتخابات مجلس شورای اسلامی نیز به دلیل ویژگی‌های خاص خود، مشارکت اهمیت ویژه‌تری را خواهد داشت. پژوهش حاضر با هدف شناسایی آینده‌های محتمل پیش‌روی مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی در ایران طراحی و اجرا شد که در نهایت با نظر خبرگان سه عدم قطعیت کلیدی «وجود و یا عدم وجود نشاط سیاسی»، «گشایش و عدم گشایش اقتصادی» و «امنیتی شدن و عدم امنیتی شدن فضای انتخابات»؛ و چهار فضای سناریو با عناوین «ایستاده در غبار»، «می‌خواهم زنده بمانم»، «به سوی افتخار» و «از نفس افتاده» را به وجود آورده است.

کلیدواژه‌ها: انتخابات، سناریو، مشارکت، مجلس شورای اسلامی.

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری، گروه آینده‌پژوهی، دانشکده صنایع، دانشگاه غیرانتفاعی ایوانکی، تهران، ایران.

Fa.panahi.9069@gmail.com

۲. فرهاد نظری‌زاده، استادیار، گروه آینده‌پژوهی، دانشکده صنایع، دانشگاه غیرانتفاعی ایوانکی تهران، ایران.

مقدمه

مطالعات انتخابات بیش از ۵۰ سال سابقه دارد. ماهیت مردم‌سالار اکثر رژیم‌های سیاسی و اثرگذار بودن انتخابات در تغییر کابینه‌ها و احزاب و گرایش‌های مسلط و تغییر سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها و مناسبات سیاسی در داخل و خارج نظام سیاسی و دولت‌ها از یک سو و حساسیت نسبت به فرایندهای دموکراتیک و اهمیت یافتن شاخص‌های دموکراسی در پیشرفت و توسعه و ماهیت رژیم‌های سیاسی کشورها از دیگر سو، علاوه بر ابعاد راهبردی، بررسی انتخابات و مسائل مربوط به آن را در کانون توجه مطالعات علمی نیز قرار داده است (فاولر و اسمیرنوف، ۲۰۰۷).

نظام‌های انتخاباتی از لوازم بنیادین نظام‌های سیاسی مردم‌سالار هستند که اهمیت آن‌ها نه فقط به واسطه نقش آن در ساخت جامعه مردم‌سالار که در تأثیراتی که کارکردهای این نظام بر ابعاد سیاسی اقتصادی و اجتماعی جامعه بر جای می‌گذارد نیز است (رحیمی، ۱۳۹۴). انتخابات از مهم‌ترین ابزارهای کاربردی در پیشبرد مسألت‌آمیز اهداف و تعیین شایسته‌ترین افراد برای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در هر کشوری است که از شاخصه‌های نظام‌های دموکراتیک و مردم‌سالار نیز محسوب می‌شود، به طوری که بدون وجود آن نظام‌های مردم‌سالار حداقل از لحاظ شکلی و ظاهری معنا نداشته و مفهوم نظری خود را در حیطه علم سیاست از دست می‌دهند (جهانی‌نسب و فرهادی‌نصب، ۱۳۹۹). هر انتخابات رسمی متشکل از سلسله مبتنی بر قانون است که از طریق آن، مردم نمایندگان خود را برای اداره اموری تعریف شده انتخاب می‌کنند. به عبارت دیگر انتخابات سازوکاری است که گردش‌نخبگان و یا جابه‌جایی قدرت را محقق می‌سازد (قنبرلو، ۱۳۹۵).

در ایران نیز انتخابات به عنوان یک حرکت جمعی مدنی مبتنی بر عقلانیت در دوره‌های مختلف به منظور تعیین برآیند خواست‌ها و ارزش‌های ملت برای چهار نهاد ریاست‌جمهوری، مجلس شورای اسلامی، مجلس خبرگان رهبری و شوراهای اسلامی شهر و روستا برگزار می‌شود (حاجی‌پور ساردوئی، ۱۳۹۶). بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در فصل پنجم، یکی از مهم‌ترین راه‌های تجلی اراده و حاکمیت مردم انتخابات است که گزینش نمایندگان ملت برای

تصدی مقام نمایندگی مجلس شورای اسلامی مقرر در فصل ششم از آن جمله‌اند (جهانی‌نسب و فرهادی‌نصب، ۱۳۹۹).

از آنجایی که مجلس شورای اسلامی محور بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها، قانون‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌هاست در نظام جمهوری اسلامی ایران از اهمیت ویژه و والایی برخوردار است. در عبارتی روشن‌تر می‌توان گفت ناگزیر بسیاری از امور جاری و آینده کشور با مجلس شورای اسلامی ارتباطی نزدیک دارد. از همین جهت انتخابات مجلس شورای اسلامی نیز از اهمیت قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار است. با توجه به آن که به‌طور کلی انتخابات نوعی کنش اجتماعی است که همواره به تعریف و تعیین میزان مشارکت سیاسی در عرصه نظام اجتماعی می‌پردازد (صفری شالی، ۱۳۹۴)؛ و با توجه به آن که مشارکت سیاسی یکی از ویژگی‌های جامعه مدنی است که امروزه در قالب مشارکت انتخاباتی که مهم‌ترین شاخصه توسعه سیاسی ملت‌هاست به امری گریزناپذیر تبدیل شده است (بیژن و همکاران، ۱۳۹۸) و همچنین ارتباطی که به‌صورت خواسته و یا ناخواسته بین مشارکت انتخاباتی با مقولاتی چون مشروعیت، مقبولیت و یا کارآمدی به وجود آمده (رسولی قهرودی و همکاران، ۱۳۹۸) مشارکت در انتخابات به‌ویژه انتخابات مجلس شورای اسلامی امری پراهمیت تلقی می‌شود.

از آنجا که میزان مشارکت شهروندان در انتخابات یکی از شاخص‌های میزان مشروعیت و مقبولیت نظام سیاسی در بسیاری از کشورهاست، حکومت‌ها بر حضور حداکثری مردم در انتخابات تأکید می‌کنند. حکومتی که بتواند بیشترین مشارکت در انتخابات را جلب کند نه تنها در عرصه داخلی بلکه در عرصه بین‌المللی نیز می‌تواند از موضع مقتدرانه برخوردار باشد. مشارکت حداکثری مردم در انتخابات بستری برای اعتماد به نفس مسئولان سیاسی و منتخبان مردم فراهم می‌کند که بتوانند در اداره امور کشور، رأی مردم را پشتیبان تصمیم‌های خود بدانند به همین دلیل کاهش مشارکت مردم در انتخابات یکی از مسائل اساسی دولت‌ها به شمار می‌رود (عبدالله، ۱۳۸۹). در نظام جمهوری اسلامی نیز مشروعیت سیاسی یکی از ارکان شکل‌دهنده نظام است که قوت و ضعف این مسئله نیز ناشی از نقش‌آفرینی مردم است. یکی از تجلی‌گاه‌های مقبولیت مردمی نظام انتخابات است که در طی آن هر چه میزان مشارکت بالاتر باشد نشان‌دهنده مقبولیت بالای آن نظام سیاسی خواهد بود (لطیفی، ۱۳۹۶).

در انتخابات مجلس شورای اسلامی، نقش احزاب و گروه‌های سیاسی در مقایسه با انتخابات ریاست جمهوری کم‌رنگ بوده و جنس مطالبات تا حدودی متفاوت و حالت عینی‌تری داشته و نقش متغیرهای اقتصادی (مطالبه و نیاز مادی)، اجتماعی (نیازهای فرامادی) و فرهنگی (قومیت و مذهب) بر حسب ارتباط نزدیک و رودررو با کاندیداها پررنگ‌تر خواهد بود (صفری شالی، ۱۳۹۴)؛ از همین رو مشارکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی با عدم قطعیت‌های بیشتری در مقایسه با انتخابات ریاست جمهوری مواجه خواهد بود. به علاوه انتخابات همواره یکی از مهم‌ترین فضاهای عدم قطعیت در ایران بوده است. چراکه هر یک از دوره‌های انتخاباتی ایران پس از انقلاب با شگفتی‌سازی همراه بوده است (مولایی و گل‌کار، ۱۳۹۳). در مواجهه با این عدم قطعیت‌ها، شناخت آینده‌های ممکن پیش‌رو تصمیم‌گیران و سیاستمداران را نسبت به تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دقیق‌تر یاری می‌نماید و آن‌ها را برای مواجهه فعالانه‌تر با چالش‌های پیش‌رو آگاه می‌سازد. آینده‌پژوهی با نگاه آگاهانه، دقیق و با استفاده از روش‌ها و تکنیک‌های خود می‌تواند این مهم را تحقق بخشد.

مسئله اساسی پژوهش حاضر این است که از همه انتخابات در جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه انتخابات مجلس شورای اسلامی لازم است به‌عنوان سازنده جریان همگرا برای پیشبرد اهداف عالی کشور، موتور محرک برای بازآفرینی سرمایه‌های اجتماعی و نمایشگاه اقتدار جهانی برای نظام جمهوری اسلامی استفاده شود و تحقق این مهم با مشارکت مطلوب میسر است. در جمهوری اسلامی ایران با تمامی فشارها و تبلیغات معاندین و همچنین اوضاع داخلی کشور، میزان مشارکت با فراز و نشیب‌هایی همراه بوده است (جهانی‌نسب و فرهادی‌نصب، ۱۳۹۹)؛ و علی‌رغم این مهم، درصد مشارکت در انتخابات اخیر مجلس شورای اسلامی نسبت به ادوار گذشته تا حدودی کاهش یافته است که خود مبین ضرورت انجام پژوهش‌های پیرامون مشارکت انتخابات است. افزون بر این، آگاهی از آینده‌های پیش‌روی مشارکت می‌تواند از مواجهه منفعلانه با آن جلوگیری کند؛ بنابراین نوشتار حاضر با هدف اصلی احصای سناریوهای پیش‌روی مشارکت در سیزدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی طراحی شده است؛ هر چند باید توجه داشت که به جهت احصای سناریوهای مشارکت در سیزدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی لازم است به شناسایی کنشگران و پیشران‌های مشارکت به‌عنوان اهداف فرعی پژوهش پرداخته شود.

مبانی نظری پژوهش

واژه «انتخابات» از ریشه عربی فعل «نخب» به معنای برگزیدن و اختیار کردن است و معادل اروپایی آن یعنی Election نیز به فعل لاتین Eligeve به معنای جدا کردن، سوا کردن و برگزیدن بازمی‌گردد (رهنورد و مهدوی راد، ۱۳۹۳: ۱۵). انتخابات طی دو سه سده اخیر در سراسر جهان به صورت تنها شیوه مقبول و مطلوب انتخاب رهبران سیاسی و زمامداران درآمده است (صفری شالی، ۱۳۹۴). از این دیدگاه انتخابات به معنای فنون گزینش و شیوه‌های مختلف تعیین نمایندگان است. ابزاری است که به وسیله آن می‌توان اراده شهروندان را در شکل‌گیری نهادهای سیاسی و تعیین متصدیان اعمال اقتدار سیاسی مداخله داد (قاضی شریعت‌پناهی، ۱۳۸۳: ۵۷۷).

انتخابات از مهم‌ترین ابزارهای کاربردی در پیشبرد مسألت‌آمیز اهداف و از شاخص‌های نظام مردم‌سالار است، هدف انتخابات در چنین سیستم سیاسی مشارکت دادن مردم در انتخاب مسئولین و تعیین سرنوشت خود است (جهانی‌نسب و فرهادی‌نصب، ۱۳۹۹).

برای مشارکت با توجه به اهداف کاربردی آن، تعاریف متعددی ارائه شده که هر یک در جای خود از کارایی لازم برخوردار است (سیلان اردستانی، ۱۳۸۹). در بین اندیشه‌های حاکم بر جامعه نوین، مشارکت سیاسی دخالت هر چه بیشتر مردم و گروه‌های اجتماعی در مسائل سیاسی به صورت مستقیم و غیرمستقیم دانسته می‌شود (امیرانتخابی و حیران‌نیا، ۱۳۸۹).

مشارکت در انتخابات از انواع مشارکت سیاسی متعارف است که در چهارچوب قوانین و مقررات رسمی یک کشور انجام می‌پذیرد (راش، ۱۳۷۷). پژوهشگران مشارکت سیاسی را به عنوان نوعی رفتار و روابط افراد در سیاست به شمار می‌آورند (بیژن و دیگران، ۱۳۹۸). میلبراث مشارکت سیاسی را رفتاری می‌داند که هدف آن اثرگذاری یا قصد اثرگذاری بر امور حکومتی است (دوبنوا، ۱۳۷۷). به عبارت دیگر مشارکت سیاسی به معنای حق دخالت مردم در امر تصمیم‌گیری‌های سیاسی و تعیین سرنوشت خود در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده است (امیرانتخابی و حیران‌نیا، ۱۳۸۹). دوبنوا معتقد است مشارکت سیاسی در اصل به معنای شرکت در امور عمومی همراه با احساس مسئولیت مشترک است یا به تعبیری دیگر،

مشارکت سیاسی «تعهدی فعالانه، آزادانه و مسئولانه» است که به عنوان یکی از سازوکارهای اعمال قدرت از درون جامعه برمی خیزد (عبداللهی نژاد و دیگران، ۱۳۹۵).

مشارکت یکی از معیارهای اصلی دموکراسی به شمار می رود. در واقع، دموکراسی اکثریت آرای مردم، انتخاب و وکیل فرستادن به مجلس نیست، بلکه میزان مشارکت ملاک است. مشارکت در سیاست گذاری های عمومی کشور، موجب مشروعیت و ثبات نظام سیاسی شده و مردم سالاری را قوام می بخشد (عالم، ۱۳۸۵: ۱۱۹). به عبارت دیگر مفهوم اصلی دموکراسی مشارکت است؛ یعنی مشارکت ملت در سرنوشت خود؛ و مشارکت خود یک قالب سیاسی است که در آن هر شهروند حق دارد خصوصاً از طریق تعیین حکام و امکان مخالفت و موافقت با آنها در امور عامه شرکت نمایند (رهنورد و مهدوی راد، ۱۳۸۹: ۱۰۹).

سه حالت متمایز برای مشارکت سیاسی در نظر گرفته می شود که عبارت اند از رأی دادن، مبارزه انتخاباتی و نفوذ گذاری در میان این سه نوع مشارکت؛ و نفوذ گذاری بیشترین تعارض را با رأی دادن دارد. رأی دادن دارای نهادینه ترین تعارض و نفوذ گذاری دارای کمترین تعارض و نفوذ گذاری، دارای کمترین تعارض بوده است، در حالی که رأی دادن مستلزم کمترین ابتکار شخصی و نفوذ گذاری دارای بیشترین ابتکار عمل است (قوام، ۲۰۱۰: ۱۴۴-۱۳۹). میلیراث سلسله مراتبی از مشارکت سیاسی را مطرح کرده است که از عدم درگیری در سیاست تا داشتن مقام سیاسی یا اداری تغییر می کند و پایین ترین سطح مشارکت واقعی، رأی دادن در انتخابات است (راش، ۱۳۷۷: ۱۳۹). در واقع، رأی دادن از منظر تعداد افراد درگیر در فرایند مشارکت سیاسی، پر شمار و از نظر کیفیت مشارکت، در سطح حداقلی قرار می گیرد (عبداللهی نژاد و دیگران، ۱۳۹۵).

در پژوهش حاضر سناریوهای پیش روی مشارکت در انتخابات دوازدهمین مجلس شورای اسلامی احصا و تبیین شده است؛ مراد از مشارکت در این نوشتار مشارکت سیاسی شهروندان در انتخابات مجلس شورای اسلامی به شکل رأی دادن است. مشارکت رأی دهی به معنای شرکت در هر گونه انتخابات و رأی دادن در آن به کار می رود. رأی دادن عملی حقوقی است که شهروندان با

انجام آن طبق ضوابط و شرایط قانونی، به گزینش نماینده و یا نمایندگان می پردازند. رأی دهنده با این عمل حقوقی در اداره امور سیاسی جامعه خود مشارکت می کند.^۱

در قانون اساسی ایران، اصول متعددی به طور مستقیم و غیرمستقیم به موضوع مشارکت سیاسی مردم و اصل انتخابات اختصاص یافته است. در جمهوری اسلامی ایران برای انتخاب مهم ترین مسئولان و کارگزاران نظام یعنی رئیس جمهور، نمایندگان مجلس خبرگان رهبری، نمایندگان مجلس شورای اسلامی و... به تصریح قانون اساسی و قوانین عادی انتخابات برگزار می شود (منصوریان و نیکونهاد، ۱۳۸۹: ۱۶۵).

پیشینه پژوهش

پیرامون مشارکت در انتخابات پژوهش های گوناگونی در ادوار گذشته انتخابات مجلس شورای اسلامی انجام شده است؛ که بخش قابل توجهی از آن به شناسایی و معرفی مؤلفه های مؤثر بر مشارکت و رفتار انتخاباتی اختصاص دارد.

جدول ۱. بررسی پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان	نویسندگان	سال انتشار	چکیده
۱	بررسی علل و عوامل کاهش مشارکت سیاسی در انتخابات یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی	عبدالمطلب عبدالله و پرویز توکل نیا	۱۴۰۰	بی تفاوتی و کوتاهی نمایندگان مجلس دهم در قبال شعارها و ادعاهای نمایندگی، رقابت سیاسی انتخاباتی غیر نهادمند مبتنی بر ایده تکاپوی حذف رقیب و ستیز بین احزاب و جناح های سیاسی، بلا تکلیفی لایحه های CFT و پالرمو و عدم عضویت در FATF، محدودیت رأی دهندگان در گزینش نامزدهای مطلوب خود، تشریفانی دانستن انتخابات و تحریم ها و تبعات آن بر اقتصاد و سیاست و هزینه اداره کشور بیشترین تأثیر را در کاهش مشارکت داشته اند.

۱. مرکز پژوهش های مجلس گزارش شماره ۱۳۲۷/۱۲۷۰

ردیف	عنوان	نویسندگان	سال انتشار	چکیده
۲	مطالعه عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در انتخابات	سعید اسلامی و نورالله علیخانی	۱۳۹۹	احساس عدم اثربخشی اجتماعی سیاسی، کاهش اعتماد سیاسی، نارضایتی از کاندیداها، نارضایتی از وضعیت اقتصادی اجتماعی و کاهش انگیزه برای مشارکت به ترتیب اولویت از مؤلفه‌های کاهش مشارکت شناخته شده است.
۳	نظام انتخاباتی و مشارکت سیاسی در ایران و تأثیر آن بر عملکرد نمایندگان	میر ابراهیم صدیق، گارینه کشیشیان و احمد حبیبی	۱۳۹۹	زمینه برای رقابت سیاسی سالم و شفافیت سازمانی میان نمایندگان مجلس شورای اسلامی می‌توان موجب حداکثرسازی کارآمدی سیاسی بین نیروهایی دانست که از انگیزه لازم برای نقش‌آفرینی سیاسی برخوردار خواهند بود. این وضعیت در یک تحلیل نهایی موجب افزایش مشارکت سیاسی خواهد شد.
۴	تحصیلات، فرهنگ سیاسی و مشارکت انتخاباتی	ابراهیم صالح‌آبادی	۱۳۹۹	با افزایش تحصیلات تا سطح دیپلم، مشارکت انتخاباتی افزایش و با افزایش تحصیلات دانشگاهی، میزان مشارکت انتخاباتی کاهش می‌یابد.
۵	جغرافیای انتخابات و نقش عوامل انگیزشی و منابع اجتماعی بر مشارکت سیاسی شهروندان	محمدرفوف حیدری فرد، پرویز سلیمانی مقدم، اقبال پاهکیده و نظیر مرادی	۱۳۹۷	عوامل انگیزشی اعلام شده از سوی پاسخ‌دهندگان برای مشارکت در انتخابات به ترتیب عبارت‌اند از: مخالفت با جناح یا کاندیدای رقیب، بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم، ادای دین به شهیدان و خانواده آنان و احساس مسئولیت نسبت به کشور است.
۶	تبیین رفتار رأی‌دهی مردم تهران در	رسول زارع‌زاده ابرقویی	۱۳۹۶	افزایش احساسات اثرگذاری اقشار طبقه متوسط رو به بالا و بالای تهران موجب

ردیف	عنوان	نویسندگان	سال انتشار	چکیده
	انتخابات‌های اخیر (با تأکید بر انتخابات دوره دهم مجلس شورای اسلامی)			افزایش مشارکت در انتخابات در تهران شده بود.
۷	بررسی رفتار رأی دهندگی ایرانیان در انتخابات مجلس شورای اسلامی	رضا صفری شالی	۱۳۹۴	آنچه توانسته افراد را تشویق کند تا در انتخابات شرکت کرده و رأی دهند، شرایط اجتماعی، محیطی، اقتصادی و فرهنگی افراد رأی‌دهنده است؛ چراکه بین شرایط اجتماعی افراد و گرایش سیاسی آنان، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد.
۸	عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در انتخابات ریاست‌جمهوری و مجلس؛ مطالعه موردی شهر تهران	کاووس سیدامامی و عبدالمطلب عبدالله	۱۳۸۸	«پایبندی به انجام تکالیف شرعی»، «اعتماد سیاسی»، «علاقمندی به سیاست»، «مهارت‌های مشارکتی» و «احساس اثربخشی سیاسی» همبستگی معناداری با مشارکت انتخاباتی نشان می‌دهند.

با مرور ادبیات پژوهش می‌توان دریافت کرد مؤلفه‌های گوناگونی نظیر «پایبندی به انجام تکالیف شرعی»، «احساس اثربخشی سیاسی» و «پایبندی نمایندگان ادوار گذشته به وعده‌های انتخاباتی» می‌تواند میزان مشارکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی را افزایش دهند اما در کنار احصای مؤلفه‌های مؤثر در میزان مشارکت از مرور ادبیات می‌توان ادعا کرد نگاه آینده‌نگر و تدوین آینده‌های محتمل در قالب سناریوهای باورپذیر در موضوع مشارکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی مشاهده نشده است و در بسیاری از پژوهش‌هایی که به مطالعه مشارکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی پرداخته‌اند عدم وجود نگاه آینده پژوهانه به روشنی مشخص است؛ با توجه به آن‌که پژوهش منتشر شده قبلی در این موضوع وجود نداشت فهرستی از مؤلفه‌های مؤثر بر مشارکت پس از احصا در اختیار خبرگان مشارکت‌کننده در پژوهش قرار داده شده تا در معرفی پیشران‌ها و عوامل کلیدی تأثیرگذار مورد توجه قرار بگیرد.

روش پژوهش

پژوهش می‌تواند چهار هدف متفاوت را دنبال کند. گاهی هدف از پژوهش حل یک مسئله متداول و معمول در محیط کار است؛ گاهی هدف از آن ارتقای دانش در حوزه یا خاص است و گاهی اوقات هدف پژوهش بررسی اثرات پیشنهادی پژوهش‌های کاربردی و بعضاً توسعه پژوهش قبلی است (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۳۶: ۳۲). پژوهش حاضر بنا بر اهداف تعریف شده، از نظر تقسیم‌بندی نوع یک پژوهش کاربردی تلقی می‌شود. چراکه در آن تلاش شده با استفاده از زمینه و بسترهای شناختی و معلومات موجود، از نتایج حاصله برای رفع ابهامات و نادانسته‌ها در موضوع مورد پژوهش بهره گرفته شود. همچنین در گردآوری داده‌ها و احصای یافته‌ها از حیث رویکرد در رسته پژوهش‌های کیفی دسته‌بندی خواهد شد؛ تحقیق کیفی عموماً به هر نوع تحقیقی اطلاق می‌شود که یافته‌های آن از طریق فرایندهای آماری و با مقاصد کمی سازی به دست نیامده باشد (محمدپور، ۱۳۸: ۱۲۹).

هدف اصلی از انجام پژوهش حاضر تدوین سناریوهای پیش‌روی مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی بوده است، بنابراین هسته اصلی در روش انجام پژوهش حاضر سناریو نگاری است. سناریو نگاه به آینده از دریچه و چشم‌اندازی ویژه است که در چهارچوب آن، داستان تصویر شده دارای سازگاری منطقی است و رخدادهای بیرون از حقیقت‌نمایی و خردورزی در تاروپود آن، راهی ندارد (بل، ۱۳۹۲: ۵۴۹). هر سناریو وضعیت‌های احتمالی از آینده است که از سوی نگارندگان سناریو به عنوان آینده‌های درخور توجه مطرح شده است (پدرام و زالی، ۱۳۹۷).

با توجه به اهمیت موضوع پژوهش و با توجه به آن که هر سناریو نگاری به دنبال بسط نگاه راهبردی به موضوع مورد مطالعه است لذا شناسایی و بهره‌گیری از خبرگان کارآمد در فرآیند پژوهش و احصاء یافته‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است هدف نمونه‌گیری در روش‌های کیفی فهم پدیده مورد نظر جامعه‌ای است که نمونه از آن انتخاب شده (هلمن، ۲۰۰۲). انتخاب مشارکت‌کنندگان در پژوهش کیفی با هدف دستیابی به بیشترین اطلاعات در مورد پدیده مورد بررسی انجام می‌شود (رنجبر و دیگران، ۱۳۹۱: ۲۳۸)؛ بنابراین پژوهش حاضر حاصل

همکاری خبرگانی است که بیشترین قرابت را با فهم موضوع پژوهش داشته‌اند. مشارکت کنندگان پژوهش دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر و بدون سابقه وابستگی حزبی بوده‌اند. نمونه‌گیری با دعوت از سه نفر از خبرگان دانش آموخته دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، آینده‌پژوهی و جامعه‌شناسی آغاز و بر اساس شیوه گلوله برفی در نهایت با مشارکت ۱۰ نفر به پایان رسید. شرح مشخصات مشارکت کنندگان در پژوهش در جدول ذیل قابل مشاهده است.

جدول ۲. پراکندگی مشارکت کنندگان در پژوهش

ردیف	میزان تحصیلات و رشته تحصیلی	تعداد
۱	دانش آموخته دکتری آینده‌پژوهی	۳
۲	دانش آموخته دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل	۲
۳	دانش آموخته دکتری جامعه‌شناسی	۱
۴	دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی	۲
۵	دانش آموخته دکتری ارتباطات	۱

روش اصلی تجزیه و تحلیل داده‌ها سناریونگاری است. سه الگوی متفاوت برای تدوین سناریو وجود دارد. ساده‌ترین الگو، الگوی متخصص خوانده می‌شود. در این الگو، یک فرد یا گروه کوچکی از افراد متخصص، مراحل از سناریوها را بر عهده می‌گیرند (یونیدو، ۲۰۰۴: ۳۳). الگوهای پیشنهادی سناریونگاری مطلق و تغییرناپذیر نیستند و هر موضوعی متناسب با شرایط خود فرآیندی منحصر به فرد را طی می‌کند (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴)؛ اما در پژوهش حاضر با توجه به موضوع و اهداف، سناریونگاری بر مبنای الگویی نوین و تغییر یافته که از بازنگری بر الگوی مرسوم «شبکه جهانی کسب و کار» حاصل شده است (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴)، پیروی کرده است. الگوی مذکور نسبت به رویکرد مشهور استنتاجی در سناریو از تفصیل بیشتری برخوردار است گرچه ممکن است این نکته به ذهن بیاید که تمامی گام‌های این الگو در منابع حوزه سناریو وجود دارد، اما چنین دقیق این گام‌ها در کنار هم است که الگویی نوین را برای سناریونویسی در موضوعات راهبردی به ارمغان می‌آورد (پدرام و زالی، ۱۳۹۷)؛ بنابراین گام‌های پژوهش حاضر به این شرح بوده است:

گام صفر: ایجاد تمهیدات لازم؛ در این گام ضمن مطالعه پیشینه و پژوهش‌هایی که در ادوار مختلف انتخابات انجام گرفته بود، مشارکت کنندگان در پژوهش انتخاب شده‌اند و نتایج

مرور ادبیات به جهت تقارب بیشتر و اشراف کامل بر موضوع و اهداف پژوهش در اختیار مشارکت کنندگان قرار گرفت. علاوه بر این در این گام، گفتگو با اعضای مشارکت کننده در پژوهش برای تشخیص و روشن تر ساختن تصمیم‌ها یا موضوعات اصلی صورت می‌پذیرد.

گام اول: شناسایی بازیگران: مشارکت کنندگان در قالب یک پنل خبرگی در این گام، مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بازیگران موضوع پژوهش را شناسایی و بررسی کرده‌اند. در مرحله بعد، به بازیگران، ستاره داده می‌شود (از صفر تا سه ستاره)؛ بازیگرانی که ستاره بیشتری می‌گیرند، از درجه اهمیت بالاتری برخوردار هستند و آن بازیگرانی که ستاره نمی‌گیرند، حذف خواهند شد. در نهایت به تحلیل بازیگران پرداخته شده و احتمالات رفتاری آنان بررسی می‌شود.

گام دوم: شناسایی مؤلفه‌ها و عوامل تأثیرگذار؛ هدف از این گام، به‌طور عمده فهم تحلیلی از تصمیم یا موضوع مورد بررسی و ترسیم فضایی است که بیشترین مطابقت با واقعیت را داشته باشد. برای این منظور، فهرستی از عواملی که بیشترین تأثیرات مستقیم را در پیامدهای تصمیم‌های شناخته شده دارند، تهیه می‌شود. انجام این گام از پژوهش توسط پنل خبرگان به انجام رسیده است.

گام سوم: شناسایی پیشران‌ها: آسان‌ترین و شیواترین تعریف پیشران، نیروهای بزرگ تغییر است. پیشران این پتانسیل را دارد که صحنه را با تحولی اساسی روبه‌رو سازد؛ در واقع، منظور از پیشران، هر چیزی است که صحنه و محیط کلان را متحول کرده و تغییر می‌دهد. پیشران‌ها به دو دلیل برای ما دارای اهمیت هستند، از یک سو، در مقام توصیف، آینده را بر مبنای آن‌ها توصیف می‌کنیم و از سوی دیگر، در مقام تجویز و مبتنی بر پیشران‌ها، آینده را مطابق با میل خود تغییر می‌دهیم. در این گام، دسته‌بندی پیشران‌ها، بسیار کارگشا است. در ارتباط با دسته‌بندی پیشران‌ها باید گفت که پیشران‌ها را می‌توان به پیشران‌های بالقوه و بالفعل یا پیشران‌های مثبت و منفی تقسیم کرد. سپس، به پیشران‌ها نیز، مشابه بازیگران ستاره داده می‌شود (از صفر تا سه ستاره)؛ طبیعتاً، پیشران‌هایی که ستاره بیشتری می‌گیرند، بااهمیت‌تر هستند؛ بنابراین پژوهشگران در این گام با استفاده از دانش خبرگان مشارکت کننده، فهرستی از مهم‌ترین پیشران‌های مشارکت در سیزدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی را احصا کردند.

گام چهارم: شناسایی عدم قطعیت‌ها؛ در این گام باید تمام پیشران‌ها، پیش از اینکه از نظر قدرت اثرگذاری رتبه‌بندی شده بودند از نظر قطعیت هم رتبه‌بندی شوند. مرسوم است که به جای امتیازدهی به قطعیت به متضاد آن یعنی عدم قطعیت امتیاز داده شود زیرا سناریونویسی بر محور عدم قطعیت بنا می‌شود؛ بنابراین پیشرانی که در افق زمانی پژوهش کاملاً پیش‌بینی پذیر باشد امتیاز صفر و پیشرانی که هیچ دلیلی برای پافشاری بر یک وضعیت آن از سوی صاحب‌نظران وجود ندارد، امتیاز ۳ دریافت می‌کند، این پیشران دارای عدم قطعیت بالا، آن است که هرچه خبرگان شواهد گوناگونی را به هم عرضه کرده و درباره پیش‌بینی وضعیت آن بحث کنند، به نتیجه نمی‌رسند (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴: ۱۸۸)؛ لذا خبرگان مشارکت‌کننده فهرست پیشران‌ها را لحاظ عدم قطعیت نیز ارزش‌گذاری کرده‌اند.

گام پنجم: ترسیم چشم‌انداز کلی؛ منظور از چشم‌انداز کلی، تعیین مطلوب‌ترین آینده ممکن است. در این گام، یک چشم‌انداز کلی نسبت به آینده یا به عبارت دیگر، رؤیایی‌ترین تصویر قابل تحقق از آینده ترسیم می‌شود و این چشم‌انداز باید قابل تحقق باشد (پدرام احمدیان، ۱۳۹۴: ۱۸۹). در پژوهش حاضر خبرگان مشارکت‌کننده مطلوب‌ترین حالت برای مشارکت را حداکثری مشارکت در ادوار گذشته در نظر گرفته‌اند.

گام ششم: تعیین عدم قطعیت‌های کلیدی؛ در این گام، مبتنی بر گام چهارم و با در نظر گرفتن چشم‌انداز کلی (گام پنجم)، عدم قطعیت‌های کلیدی هم از حیث تأثیر و هم از حیث اهمیت تعیین می‌شوند. باید این اطمینان وجود داشته باشد که عدم قطعیت‌های کلیدی حداکثر فضای نایقینی را پوشش می‌دهند؛ همچنین لازم است که عدم قطعیت‌های غیرکلیدی نیز بررسی شوند. در این گام، چهارچوب یا فضای سناریوها ترسیم می‌شود. نکته اصلی، شناسایی دو یا سه عاملی است که دارای بیشترین اهمیت بوده و با بیشترین عدم قطعیت همراه باشند؛ در واقع، این گام بیانگر محورهایی است که سناریوهای نهایی بر اساس آن‌ها متمایز می‌شوند و مشخص کردن این محورها در واقع، یکی از مهم‌ترین گام‌ها در فرایند خلق سناریوها است (شوارتز، ۱۳۹۰: ۲۱۳)؛ لذا خبرگان در قالب یک پنل عدم قطعیت‌های کلیدی را تعیین کرده‌اند.

گام هفتم: نوشتن سناریوها؛ این گام دشوارترین و طولانی‌ترین گام است و پژوهشگران با استفاده از عدم قطعیت‌های کلیدی و چارچوب مشخص در گام ششم با بهره‌گیری از دانش خبرگان مشارکت‌کننده به نگارش سناریوها پرداخته‌اند.

گام هشتم: ارزیابی سناریوها؛ پس از نگارش سناریو و پیش از انتشار آن‌ها لازم است که منطق و دستاورد کار ارزیابی شود. این ارزیابی دو وجه روشی و محتوایی دارد. ارزیابی روشی توسط تیم سناریو انجام می‌شود و در ارزیابی محتوایی، حضور صاحب‌نظرانی که در فرآیند اولیه، مشارکت فعال نداشته‌اند اهمیت بسیاری دارد (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۴: ۱۹۴)؛ لذا سه نفر خبره که توسط مشارکت‌کنندگان اولیه پژوهش معرفی شده بودند ارزیابی سناریوهای احصا شده را پذیرفتند.

گام نهم: بازخورد گیری و بازنگری از سناریوها؛ نکاتی که تیم ارزیابی سناریو مطرح کرده بودند اعمال و سناریوها تا حد امکان در این بازنگری شده است.

یافته‌های پژوهش

کنشگران: همان‌طور که پیش‌تر نیز مشخص شد هسته اصلی انجام پژوهش حاضر سناریو نگاری است. روش سناریونویسی می‌تواند به ما کمک کند تا با شناخت برخی از عناصر مهمی که احتمالاً در ساخت آینده تأثیر خواهند داشت، تصاویری از آینده خلق کنیم تا با آینده‌های پیش‌رو به بسط نگاه کلان به موضوع موردنظر کمک کرده باشیم. به همین منظور مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بازیگران مؤثر در موضوع پژوهش شناسایی و بررسی شدند. در ادامه بازیگران در پنل خبرگی پژوهش از نظر اهمیت موردبررسی قرار گرفتند که شرح آن در جدول ذیل قابل مشاهده است.

جدول ۳. وزن دهی کنشگران سناریوهای مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی

ردیف	کنشگر	میزان اهمیت
۱	مقام معظم رهبری	۳
۲	نامزدهای احتمالی و نمایندگان دوره پیشین مجلس شورای اسلامی	۳
۳	جریان‌ها و احزاب سیاسی	۲,۸
۴	شورای نگهبان	۲,۳

ردیف	کنشگر	میزان اهمیت
۵	وزارت کشور	۲,۸
۶	بسیج و سپاه	۱,۸
۷	تشکل‌های صنفی	۱,۸
۸	نهاد دانشگاه، تشکل‌های دانشجویی	۲,۳
۹	حوزه و ائمه جمعه	۱,۵
۱۰	گروه‌ها و رسانه‌های بیگانه و معاند	۲,۸
۱۱	رسانه ملی	۲,۸
۱۲	فعالان اجتماعی، فضای اجتماعی، سلبریتی‌ها	۱,۸
۱۳	کنشگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای	۲,۵

از نگاه خبرگان پژوهش تحلیل محتوای رفتار کنشگران زمینه‌ساز دسته‌بندی و فهم بهتر رفتار آنان درباره مشارکت در انتخابات است. اگر کنشگران بر اساس نگرش آن‌ها پیرامون آینده حاکمیت در ایران و مشروعیت نظام و نیز رویکرد انگیزشی آن‌ها درباره انتخابات دسته‌بندی شوند به نظر می‌رسد با سه گروه از کنشگران مواجه هستیم، کنشگرانی همچون نهادهای حمایتی حاکمیتی، رسانه ملی، شورای نگهبان و... به‌عنوان بخشی از ساخت و بافتار قدرت حاکمیتی در جمهوری اسلامی ایران همواره همسو با نظام حرکت می‌کنند و افزایش مشارکت، امنیت و سلامت انتخابات را در اولویت اقدام‌های خود قرار می‌دهند.

گروه دوم که دربرگیرنده جریان‌های سیاسی، کنشگران رسانه‌ای و تشکل‌های اجتماعی است که با توجه به نیازها و گرایش‌های خود، بیشتر بر نتیجه انتخابات تأکید می‌کنند و در پی دستیابی به قدرت سیاسی از مسیر ورود به مجلس شورای اسلامی خواهند بود. جریان‌ها و احزاب، برخی از اتحادیه‌های صنفی و تشکل‌های دانشجویی، فعالان فضای مجازی و سایرین که در چارچوب قانونی کشور و با تعهد به قانون اساسی به کارزار انتخاباتی وارد می‌شوند و تنها برخی اختلاف سلیقه اندک در راهبردها، برنامه‌ها و چگونگی اجرای آن‌ها با یکدیگر دارند؛ می‌توانند میزان مشارکت را تا حد قابل توجهی تحت تأثیر کنش‌های خویش قرار دهند؛ اما آخرین دسته مخرب‌ترین کنشگران را در برمی‌گیرد. این کنشگران نه تنها درون حاکمیتی نیستند، بلکه اهداف

خود را در تخریب جمهوری اسلامی ایران تعریف کرده‌اند. این کنشگران همواره می‌کوشند تا مشارکت را مخدوش کنند و مشروعیت نظام را به چالش بکشند؛ گروه‌ها و رسانه‌های بیگانه و معاند و برخی از کنشگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در این دسته قرار خواهند گرفت بی‌تردید فعالیت این کنشگران در راستای افزایش مشارکت نخواهد بود.

پیشران‌ها: گام بعد در مراحل سناریونویسی به احصا و وزن‌دهی به پیشران‌ها اختصاص دارد. پیشران‌هایی که پیشامد آن‌ها میزان مشارکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی را دستخوش تغییرات می‌کند توسط مشارکت‌کنندگان خبره در پژوهش طی جلسات خبرگی مشخص شده‌اند. به جهت احصای دقیق‌تر پیشران‌ها لیست اولیه از مؤلفه‌های اثرگذار بر میزان مشارکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی که از مرور ادبیات و مطالعه پیشینه پژوهش به دست آمده بود در اختیار خبرگان قرار گرفت. چگونگی اثرگذاری هر یک از پیشران‌ها بر مشارکت نیز مشخص شده است.

جدول ۴. پیشران‌های سناریوهای مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی

ردیف	پیشران	چگونگی اثرگذاری بر میزان مشارکت
۱	بیانات مقام معظم رهبری	با توجه به جایگاه و مسئولیت ایشان، بی‌تردید بیانات ایشان بر افزایش مشارکت اثر قابل‌ملاحظه‌ای دارد.
۲	پایبندی نمایندگان دوره گذشته نسبت به وعده‌های انتخاباتی	درک پایبندی نمایندگان فعلی مجلس شورای اسلامی از سوی مردم می‌تواند حس اثربخشی سیاسی را در میان اقشار جامعه بالا ببرد و به تبع آن موجب افزایش مشارکت بشود.
۳	موضع‌گیری‌های رجلی سیاسی	رجل سیاسی شناخته شده میان اقشار مختلف جامعه با موضع‌گیری‌های خود پیرامون نامزدها و فضای انتخابات مجلس شورای اسلامی می‌تواند موجب ایجاد نشاط سیاسی در هفته‌های منتهی به انتخابات و افزایش مشارکت بشوند؛ از سوی دیگر این افراد توان ایجاد دلسردی میان مردم را نیز دارند.
۴	ائتلاف‌های احزاب و جریان‌های سیاسی و شکل‌گیری قطب‌بندی	چیدمان نامزدها و جریان‌ها یک پیشران کلیدی است. با توجه به اینکه قاطبه مجلس کنونی در اختیار اصولگرایان نیز هست ائتلاف جریان‌های مقابل جریان حاکمه فعلی بر مجلس موجب تهییج و نشاط‌انگیزی در فضای منتهی به انتخابات و تأثیر مثبت بر مشارکت خواهد شد اما حفظ امنیت کشور و سلامت تلاش‌های تبلیغاتی در صورت حاکم شدن این پیشران بسیار حائز اهمیت است.

ردیف	پیشران	چگونگی اثرگذاری بر میزان مشارکت
	حضور چهره‌های سیاسی محبوب در میان نامزدهای انتخابات	حضور افراد سیاسی محبوب و دارای سابقه سپید در اذهان عمومی و همچنین دانشجویان دارای کارنامه علمی قابل دفاع موجب ایجاد امید به تغییر وضعیت موجود و انتظار برای یک آینده روش خواهد شد بنابراین به افزایش مشارکت در انتخابات کمک خواهد کرد.
۵	رد صلاحیت‌های شورای نگهبان	همواره بر عملکرد شورای نگهبان به‌ویژه در رابطه با تأیید یا رد صلاحیت‌ها تحلیل‌های متفاوتی گذاشته شده است. بی‌تردید تأیید و رد صلاحیت ثبت‌نام کنندگان متقاضی نامزدی نمایندگی مجلس شورای اسلامی را شکل می‌دهد به همین دلیل فعالیت شورای نگهبان به‌عنوان پیشران تلقی می‌شود؛ می‌تواند در یک عملکرد دوسویه موجب افزایش مشارکت یا دل‌سردی نسبت به مشارکت شود.
۶	وضعیت اینترنت در هفته‌های منتهی به انتخابات	افزایش دسترسی به فضای مجازی، عدم فیلتر و افزایش سرعت و کیفیت اینترنت در آستانه انتخابات سبب می‌شود تا جریان‌های سیاسی قدرت مانور بیشتری داشته باشند، از سوی دیگر افکار عمومی نسبت به وضعیت اینترنت به‌ویژه طرح صیانت حساسیت دارد و اعمال مصوبات ناظر بر تحدید اینترنت می‌تواند بر میزان مشارکت اثر کاهنده داشته باشد.
۷	جهت‌گیری‌های رسانه ملی	که رفتار رسانه‌ها در ماه‌های منتهی به انتخابات بسیار پررنگ‌تر خواهد شد؛ و با توجه به اهمیت مشارکت در انتخابات برای جمهوری اسلامی ایران، برای افزایش آن تلاش خواهد کرد.
۸	تقابل رسانه‌ای جریان‌های معاند	این پدیده نیز تأثیر دوسویه خواهد داشت از سوی مشارکت اقشار مشخصی را کاهش می‌دهد و از سوی دیگر با برانگیختن احساسات میهنی و مذهبی برخی اقشار می‌تواند موجب افزایش مشارکت شود.
۹	موج‌آفرینی‌های حوزوی، دانشجویی و فعالان فضای مجازی	این پدیده از سویی برای موجب نشاط‌انگیزی در فضای منتهی به انتخابات، جلب مشارکت و همچنین مقبولیت نظام در میان همه اقشار خواهد بود و از سوی دیگر لازم است تا فضای رقابت‌های انتخاباتی مورد پایش قرار گیرد تا سلامت این رقابت‌ها به خطر نیفتند.
۱۰	وقوع عملیات‌های تروریستی و امنیتی شدن	ناامنی نیز می‌تواند مشارکت انتخاباتی مردم را دگرگون سازد. اعلام یک اتفاق تروریستی می‌تواند بر انسجام ملی اثرگذار باشد و از سوی دیگر

ردیف	پیشران	چگونگی اثرگذاری بر میزان مشارکت
	فضای انتخابات	بر انتقادات شهروندان از نظام سیاسی افزوده شود و یا موجب تحریک علقه‌های مذهبی و قومی از سوی این شبکه‌های تروریستی شود؛ بنابراین یک عملکرد دوسویه در میزان مشارکت خواهد داشت.
۱۱	وضعیت احیای برجام	به ثمر رسیدن مذاکرات منتهی به احیای برجام به‌نوعی می‌تواند موجب احساس گشایش اقتصادی و به تبع آن احساس رضایت و احتمالاً افزایش میزان مشارکت در میان مردم شود این فرضیه در صورتی صادق خواهد بود که در خلال انجام مذاکرات احساس نادیده گرفته شدن غرور ملی از جانب مردم نشود.
۱۲	وضعیت همه‌گیری کرونا	خطر ویروس کرونا چند روزی پیش از انتخابات مجلس در اسفند ۹۸ اعلام عمومی شد و در نگاه برخی تحلیلگران مشارکت پایین در این انتخابات نیز بی‌ارتباط به اعلام شیوع کرونا نبوده است پدیده انتخابات نیز به‌عنوان یک پدیده چندوجهی و متأثر از همه اتفاقات جامعه زیر سایه همه‌گیری کرونا قرار دارد. درحالی‌که ایران با تحریم‌های فراوانی روبه‌رو است، شیوع ویروس کرونا بر دشواری‌های اقتصادی کشور افزوده است از این جهت تداوم موج‌های صعودی کرونا قطعاً تأثیر خوبی بر میزان مشارکت نخواهد داشت.
۱۳	نمایان شدن اثرات مصوبات معیشتی مجلس حاضر	از نگاه خبرگان مشارکت‌کننده وضعیت اقتصادی کشور، مسائل اقتصادی و معیشتی مردم از مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر انتخابات است. رضایت از وضعیت اقتصادی و ایجاد رونق نسبی به معنای عملکرد مناسب مجلس فعلی و موجب انگیزه برای مشارکت در انتخابات خواهد شد.
۱۴	تغییر ناگهانی قیمت نفت	اقتصاد ایران یک اقتصاد نفتی به شمار می‌رود و در نتیجه هرگونه تغییرات ناگهانی در وضعیت بازار نفت و در پی آن افزایش یا کاهش درآمدهای نفتی، می‌تواند بر وضعیت داخلی نیز تأثیرگذار باشد؛ و در صورتی موجب گشایش‌های اقتصادی برای قاطبه جامعه باشد می‌تواند بر مشارکت نیز اثر مثبتی بگذارد.

گام بعد وزن‌دهی پیشران‌ها بر اساس میزان اهمیت و عدم قطعیت بوده که توسط خبرگان پژوهش انجام شده است و در شماره ۵ قابل مشاهده است.

جدول ۵. وزن دهی پیشران های سناریوهای مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی

ردیف	کنشگر	پیشران	اهمیت	عدم قطعیت
۱	مقام معظم رهبری	بیانات مقام معظم رهبری	۳	۱
۲	نامزدهای احتمالی و نمایندگان دوره پیشین مجلس شورای اسلامی	پایبندی نمایندگان دوره گذشته نسبت به وعده‌های انتخاباتی	۲,۳	۲,۵
۳		موضع‌گیری‌های راجل سیاسی	۱,۸	۱
۴		حضور چهره‌های سیاسی محبوب در میان نامزدهای انتخابات	۳	۲,۸
۵	جریان‌ها و احزاب سیاسی	ائتلاف‌های احزاب و جریان‌های سیاسی و شکل‌گیری قطب‌بندی	۲,۸	۲,۵
۶	شورای نگهبان	رد صلاحیت‌های شورای نگهبان	۳	۳
	وزارت کشور			
	بسیج و سپاه			
۷	تشکل‌های صنفی	موج‌آفرینی‌های سیاسی	۲,۳	۱,۹
	نهاد دانشگاه و تشکل‌های دانشجویی			
	حوزه و ائمه جمعه			
	فعالان اجتماعی، فضای اجتماعی، سلبریتی‌ها			
۸	گروه‌ها و رسانه‌های بیگانه و معاند	تقابل رسانه‌های جریان‌های معاند	۲,۳	۱,۵
۹	رسانه ملی	جهت‌گیری‌های رسانه ملی	۲,۸	۱,۲
۱۰	کنشگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای	وقوع عملیات‌های تروریستی و امنیتی شدن فضای انتخابات	۲,۵	۳
		وضعیت احیای برجام	۲,۸	۳
		تغییر ناگهانی قیمت نفت	۲,۳	۳

ردیف	کنشگر	پیشران	اهمیت	عدم قطعیت
۱۳		وضعیت اینترنت در هفته‌های منتهی به انتخابات	۳	۲,۸
۱۴		نمایان شدن اثرات مصوبات معیشتی مجلس حاضر	۳	۳

پس از تعیین وزن پیشران‌ها به لحاظ اهمیت و عدم قطعیت، با نگاهی اجمالی به امتیازهای داده شده می‌توان مهم‌ترین عدم قطعیت‌های مشارکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی را دریافت کرد. با نظر خبرگان پیشران‌های دارای اهمیت و عدم قطعیت که به لحاظ هر دو شاخص حائز امتیاز «۲,۵» به بالا شدند به عنوان عدم قطعیت در این پژوهش لحاظ خواهند شد، بنابراین به‌عنوان عدم قطعیت محسوب می‌شوند. اساس تدوین سناریوها بر مبنای تعیین عدم قطعیت‌های کلیدی خواهد بود از این جهت برای تعیین عدم قطعیت‌های کلیدی و طراحی چارچوب سناریوها، با بهره‌گیری از مدیریت دانش صاحب‌نظران مشارکت‌کننده در پژوهش، عنوان‌های جدیدی از پیشران و عدم قطعیت‌ها ساخته می‌شود. این عدم قطعیت‌های پالایش شده و پخته شده، «عدم قطعیت‌های کلیدی» نام می‌گیرند. این اطمینان باید حاصل شود که عدم قطعیت‌های کلیدی حداکثر فضای نایقینی را پوشش می‌دهند، با توجه به تعداد زیاد عدم قطعیت‌های شناسایی شده آن دسته از عدم قطعیت‌ها که تجانس بیشتری را باهم داشتند با نظر خبرگان پژوهش در یک طبقه‌بندی قرار گرفته‌اند که فرایند این پالایش در جدول شماره ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶. احصاء عدم قطعیت‌های کلیدی

ردیف	پیشران دارای اهمیت و عدم قطعیت بالا	عدم قطعیت‌های کلیدی
۱	حضور چهره‌های سیاسی محبوب در میان نامزدهای انتخابات	وجود و یا عدم وجود نشاط سیاسی
۲	ائتلاف‌های احزاب و جریان‌های سیاسی و شکل‌گیری قطب‌بندی	
۳	رد صلاحیت‌های شورای نگهبان	
۴	وضعیت احیای برجام	گشایش و عدم گشایش اقتصادی
۵	نمایان شدن اثرات مصوبات معیشتی مجلس حاضر	
۶	تغییر ناگهانی قیمت نفت	
۷	وقوع عملیات‌های تروریستی و ناامنی در هفته‌های منتهی فضای انتخابات	امنیتی شدن و عدم امنیتی شده فضای انتخابات

ردیف	پیشران دارای اهمیت و عدم قطعیت بالا	عدم قطعیت‌های کلیدی
۸	وضعیت اینترنت در هفته‌های منتهی به انتخابات	

به جهت ترسیم بهتر فضای سناریوها و با توجه به آن که هر سناریو لازم است با سناریو دیگر تفاوت ساختاری داشته باشد عدم قطعیت کلیدی «وجود و یا عدم وجود نشاط سیاسی» و «امنیتی شدن و عدم امنیتی شده فضای انتخابات» در چارچوب سناریو در کنار یکدیگر قرار خواهد گرفت؛ تا از تعدد تصاویر ارائه شده پرهیز شود.

جدول ۷. چارچوب کنشگران سناریوهای مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی

سناریوهای مشارکت در انتخابات		نشاط سیاسی و گشایش اقتصادی	
مجلس شورای اسلامی		عدم وقوع (عدم رخ دادن)	وقوع (رخ دادن)
نامی در ماه‌های منتهی	وقوع	می‌خواهم زنده بمانم	ایستاده در غبار
به انتخابات	عدم وقوع	از نفس افتاده	به سوی افتخار

۱- تدوین سناریوها

سناریوها، توصیف موقعیت‌های آینده و حوادث ممکن در آن موقعیت‌ها هستند، به گونه‌ای که شخص بتواند از موقعیت کنونی خود به سو آینده‌های بدیل حرکت نماید. به دیگر بیان، سناری یک طرح یا نمای کلی است و باید یک کلان تصویر از آینده فراهم کند (سان، ۲۰۱۲)؛ که از طریق این تصویرها و توصیف‌ها، درک جامع‌تر از آینده‌های ممکن و چگونگی تلاش برای همسویی با برخی یا دوری از برخی دیگر به دست آوریم (بیشاپ، ۲۰۰۷). در پژوهش حاضر پس طی مراحل پیشران‌ها، کنشگران مؤثر بر مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی شناسایی و احصا شد. پس از آن با در نظر داشتن عدم قطعیت‌های کلیدی به دست آمده، چارچوب سناریوها توسط خبرگان پژوهش تبیین شد. اسامی هریک از سناریو با توجه به فضایی که هر سناریو برای خواننده تداعی می‌کند از میان فیلم‌های سینمایی و مجموعه‌های تلویزیونی ایرانی انتخاب شده است. در خلال نگارش سناریوها شاخص راهنما برای هر سناریو نیز تبیین شده است. شاخص‌های راهنما، رویدادهایی هستند که در صورت وقوع آن‌ها مشخص می‌شود سناریوی کنونی در حال تحقق است (پدرام و احمدیان، ۱۳۹۶: ۱۹۵).

۱-۱- ایستاده در غبار

شاخص راهنما

- اخبار مربوط به حوادث تروریستی فضای مجازی و صفحه اول روزنامه‌ها را به خود اختصاص داده است و هم‌زمان اخبار خوبی از مذاکرات احیای برجام به گوش می‌رسد.
- دهک‌های متوسط مردم از وضع اقتصادی خود تا حدودی رضایت دارند و اثرات مصوبات معیشتی مجلس بر زندگی مردم نمایان شده است.

مردم با دقت اخبار مربوط به حوادث تروریستی در فضای مجازی و روزنامه‌ها را دنبال می‌کنند. فضای شهرها به‌ویژه در استان‌های مرزی چهره امنیتی به خود گرفته است. رسانه‌های معاند و جریان‌های بیگانه با تحریک علقه‌های مذهبی مردم در این استان‌ها سعی بر ایجاد آشوب و تداوم خرابکاری‌های تروریستی دارند اما در کنار این اتفاقات نمایان شدن اثرات مصوبات معیشتی مجلس و ایجاد حدودی گشایش‌های اقتصادی موجب رضایت نسبی مردم از وضع موجود شده است و مردم با به امید به بهبود هرچه بیشتر شرایط به دنبال نامزدهای موردعلاقه خود هستند. حضور چهره‌های جوان، محبوب و با سابقه سیاسی مطلوب در اذهان مردم، تنور رقابت‌های انتخاباتی داغ نگاه داشته است. جریان و احزاب سیاسی با استفاده از تریون‌های خود بر نقش خود در گشایش‌های اقتصادی به وجود آمده تأکید دارند. در بسیاری از شهرها، به‌ویژه شهرهای کوچک‌تر نامزدها در رویدادهای انتخاباتی به معرفی برنامه‌های خود می‌پردازند در این میان کمتر به مصوبات تحدیدکننده اینترنت تأکید می‌شود. در خلال تأیید صلاحیت نامزدهای مجلس شورای اسلامی نکات حساسیت‌برانگیزی روشن نشده است و شورای نگهبان با عنایت به لزوم عرصه را برای حضور حداکثری نامزدهای همه جریان‌های سیاسی فراهم کرده است. را با توجه به روند مثبت مذاکرات احیای برجام و کاهش مشکلات جمهوری اسلامی ایران در فروش نفت و سایر محصولات صادراتی و همچنین تأکید رهبری معظم در سخنان نوروز ۱۴۰۰، بسیاری از تولیدکنندگان داخلی به فکر صادرات محصولات خود هستند. صداوسیما جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دستاوردهای جریان حاکم بر مجلس پیشین سعی در تهییج افکار عمومی و افزایش مشارکت دارد. امکان مشارکت در این سناریو بالای ۶۰ درصد خواهد بود.

۲-۱- به سوی افتخار

شاخص راهنما

- رقابت‌های انتخاباتی در یک فضای آرام امنیتی، به شدت گرم است و همه جریان‌های سیاسی فهرست نامزدهای مورد حمایت خود را منتشر کردند و از آنان حمایت می‌کنند.
- شاخص‌های اقتصادی در وضعیت نسبی مطلوبی قرار دارند و مردم از این گشایش نسبی اقتصادی خرسندند و اخبار انتخاباتی را پیگیری می‌کنند.
- تیرهای خبری در این روزهای پیرامون دستاوردهای دولت و مجلس به‌ویژه دستاوردهای حین مذاکرات احیای برجام خواهد بود.

جریان‌های و احزاب سیاسی به سرعت و با توجه به تسهیل شورای نگهبان در تأیید صلاحیت نامزدهای دارای چهره مطلوب سیاسی از همه جریان‌ها و احزاب، به سرعت فهرست‌های مورد تأیید خود را منتشر می‌کنند. با توجه عدم وجود فضای امنیتی و جو آرام حاکم بر جامعه رقابت‌های انتخاباتی رنگ و بویی دیگر دارد. در شهرها و استان‌های با جمعیت بالا نمایندگان جریان‌ها و احزاب سیاسی به تبلیغ و ارائه برنامه‌های خود مشغول‌اند. در شهرهای کوچک‌تر نامزدها خود با برگزاری رویدادهای انتخاباتی به دنبال جلب رأی همشهری‌های خود هستند. هرچند رسانه و جریان‌های معاند جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر ناکامی‌های مجلس گذشته و زیر سؤال بردن اساس مشروعیت نظام جمهوری اسلامی به تلاش‌های خودشان برای کاهش مشارکت مشغول‌اند اما با توجه به شکل‌گیری قطب‌بندی جریان‌های سیاسی و حضور چهره‌های جوان و دارای سابقه سپید در اذهان عمومی کارزار انتخاباتی شدیداً گرم است. به‌تازگی اخبار خوشایندی از پیشروی مذاکرات احیای برجام در شبکه‌های خبری در حال گردش است و جریان‌های سیاسی سعی در منتسب دانستن این دستاوردها به خود دارند. با کاهش همه‌گیری کرونا و بازگشایی حوزه و دانشگاه‌های این امکان برای جریان‌ها و احزاب سیاسی فراهم است تا با برگزاری رویدادهای انتخاباتی دانشجویی و طلبگی به موج‌آفرینی‌های سیاسی دامن بزنند. روشن است که در شرایطی که فضای کشور در امنیت به سر می‌برد برای داغ‌نگاه داشتن کارزار انتخابات استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بیش‌ازپیش رایج باشد و مردم بدون مشکل از اینترنت برای پیگیری اخبار انتخاباتی استفاده کنند. از سوی دیگر با کاهش مشکلات فروش نفت و صادرات محصولات و

همچنین در کنترل بودن قیمت ارز و ایجاد نسبی گشایش‌های اقتصادی از طریق توجه و برنامه ریزی به شعار سال مطرح شده از جانب رهبری، مردم از وضعیت رونق نسبی حاکم شادمان‌اند و این موضوع نیز بر میزان مشارکت اثر مثبت خواهد گذاشت. تشکل‌های صنفی، بسیج و سپاه، ضمن انجام مسئولیت‌های تعریف شده خود نسبت به انتخابات به پیروزی جریان‌های موردعلاقه خود کمک می‌کنند. فعالان مجازی شبکه‌های اجتماعی با استفاده از وضعیت مناسب اینترنت به فعالیت خود ادامه می‌دهند و ممکن است برای افزایش میزان مشارکت تلاش‌هایی می‌کنند. با این شرایط امکان مشارکت ۶۰ تا ۷۰ درصدی مردم در این سناریو مهیاست.

۳-۱- می‌خواهم زنده بمانم

شاخص راهنما

- اخبار خرابکاری‌های تروریستی و شهادت پاسداران و نیروهای انتظامی و امنیتی تیر روزنامه‌ها و فضای مجازی شده است.
  - شاخص‌های اقتصادی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و مردم نسبت به وضع موجود نارضایتی دارند.
  - تنها چند حزب و جریان سیاسی فهرست نامزدهای موردحمایت خود را معرفی کرده‌اند و خبری از حضور حداکثر احزاب و رقابت‌های پرشور انتخاباتی نیست.
- هر روز اخبار خرابکاری‌های تروریستی از گوشه و کنار به‌ویژه استان‌های مرزی شنیده می‌شود. اخبار شهادت پاسداران و مرزبانان در حملات تروریستی این روزها احساسات نیروهای انقلابی و مردمی را جریحه‌دار کرده است. نیروهای انتظامی و امنیتی در سطح شهرها به گشت‌زنی مشغول هستند و خبری از برگزاری رویدادهای انتخاباتی در شهرها شنیده نمی‌شود. برخی از جریان‌های سیاسی به بهانه بازسازی بدنه خویش از شکست‌های انتخاباتی گذشته، حضور بسیار کم‌رنگی در انتخابات کنونی خواهند داشت و خبری از حضور سردمداران رادیکال این جریان‌ها در این انتخابات نخواهد بود. دانشگاه‌ها و حوزه‌عاری از هرگونه فعالیت انتخاباتی به روند فعالیت‌های عادی خود ادامه خواهند داد. در دسترسی شهروندان به اینترنت در ساعاتی از شبانه‌روز به دلیل فضای امنیتی حاکم محدودیت‌هایی ایجاد شده است؛ بنابراین نامزدها و جریان‌های سیاسی حاضر در انتخابات نیز حضور چندان پرننگی در شبکه‌های اجتماعی مجازی نخواهد داشت.

جریان‌های سیاسی به دلیل رخوت حاکم بر جامعه و موج نارضایتی حاکم توان همراه کردن افکار عمومی با خود و موج آفرینی‌های سیاسی را ندارند. مذاکرات احیای برجام متوقف مانده و جریان‌های سیاسی تلاش می‌کنند تا این توقف را به یکدیگر نسبت بدهند. به همین دلیل تبادلات اقتصادی ایران همچنان با مشکلات گسترده‌ای روبروست و شاخص‌های اقتصادی در وضعیت مطلوبی به سر نمی‌برند. هر از چند گاهی تجمعی اعتراض آمیز به دلیل گرانی‌های اخیر و یا عدم پرداخت حقوق کارگری در گوشه و کنار کشور شکل می‌گیرد جریان‌ها و رسانه‌های بیگانه و معاند با جمهوری اسلامی ایران با استفاده از پوشش غلوآمیز این تجمعات وضعیت داخلی ایران را آشوبناک و آستان تحرکات براندازی توصیف می‌کنند و مخاطبان‌شان را به سمت شرکت در این اعتراضات و یا تحریم انتخابات سوق می‌دهند. افزون بر این، در این شرایط این رسانه‌ها سعی در القای فرمایشی بودن انتخابات به مخاطبان خود دارند و متأسفانه در بستر جامعه نیز زمزمه‌هایی مبنی بر همین موضوع در حال گردش است این رسانه با هدف قرار دادن حس اثربخشی سیاسی، حضور یا عدم حضور مردم را در نتیجه انتخابات بی‌تأثیر جلوه می‌دهند. مردم به دلیل ناموفق بودن مجلس در ایجاد گشایش‌های اقتصادی، انگیزه‌ای برای شرکت مجدد در انتخابات مجلس شورای اسلامی ندارند. صداوسیما با پوشش اخبار اندک انتخاباتی و پررنگ کردن دستاوردهای دولت و مجلس سعی در ایجاد شور انتخاباتی دارند؛ اما به دلیل موج نارضایتی حاکم، مردم این پوشش اخبار را جانبداری از جریانی خاص تلقی می‌کنند. در چنین فضایی مشارکت کمتر از ۵۰ درصد در انتخابات چندان دور از ذهن نیست.

۴-۱- از نفس افتاده

شاخص راهنما

- تیرهای خبری حول محور گرانی‌ها در گردش است و مردم علی‌رغم نارضایتی از وضع موجود تحرکات خاصی ندارند.
- رقابت‌های انتخاباتی پر شور نیست و جریان‌های سیاسی با تأخیر و بدون نام چهره‌های سیاسی بزرگ فهرست نامزدهای مورد حمایت خود را منتشر می‌کنند.
- خبری از نیروهای امنیتی و انتظامی در سطح شهرها نیست.

احزاب و جریان‌های سیاسی به زحمت سعی در گرم کردن تنور انتخابات دارند اما مردم توجه چندانی به رقابت‌های انتخاباتی ندارند. احزاب توانایی جذب چهره‌های محبوب سیاسی دارای سابقه سپید در افکار عمومی برای پیوستن به خود را ندارند و خبری از چهره‌های نام‌آشنا در فهرست نامزدهای مورد حمایت جریان‌ها دیده نمی‌شود. دانشگاه و حوزه بی‌توجه به کارزار انتخاباتی در یک جو آرام به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهد. رویدادهای انتخاباتی اندک که در شهرستان‌های کوچک برقرار شده است با استقبال اندکی روبرو شده است. اخبار پیرامون ناکامی‌های دولت و مجلس در حال گردش است، مذاکرات احیای برجام در بن‌بست مانده و جریان‌های سیاسی یکدیگر متهم به دست داشتن در این عدم موفقیت می‌کنند. جو کسالت‌بار و معترض بر جامعه حاکم است حتی تلاش‌های صداوسیما برای ایجاد شور انتخاباتی نیز چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد. رسانه‌ها و جریان‌های معاند بر فرمایشی بودن نتیجه انتخابات تأکید می‌کنند و برای مخاطبان‌شان این جو کسالت‌آور را تشدید می‌کنند. خبری از نیروهای امنیتی و انتظامی در شهر نیست علی‌رغم وجود بسیاری از اعتراضات فروخورده خبری از تحرکات و اجتماعات هم اعتراض‌آمیز نیست. وضعیت شاخص‌های اقتصادی اصلاً مطلوب نیست و دولت و مجلس نتوانسته‌اند موجب گشایش‌های نسبی اقتصادی شوند و مردم آن‌قدر به جهت تأمین معیشت خود در سختی هستند که اصلاً توجه به رقابت‌های انتخاباتی ندارند به دلیل آرام بودن فضای جامعه به لحاظ امنیت دسترسی شهروندان به اینترنت تغییر خاصی نداشته اما به جهت عدم تمایل فعالان فضای مجازی و حتی بعضی خبرگزاری‌ها، خبری از موج پویش‌های طرفداری و تبلیغات در شبکه‌های مجازی نیست در چنین شرایطی حتی پیش‌بینی مشارکت زیر ۴۰ درصد نیز محتمل است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مشارکت در انتخابات یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی نه تنها از ۱۰ دوره قبل خود، بلکه از دیگر انتخابات کشور هم کمتر بود (عبدالله و توکل‌نیا، ۱۴۰۰). از آنجایی که مشارکت مردم در نظام‌های حاکمیتی مردم‌سالار یکی از ارکان اساسی مشروعیت محسوب می‌شود بنابراین انجام مطالعات پیرامون مشارکت بررسی و حفظ آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از سوی دیگر

سناریوها به منظور درک بهتر از فضای آینده پدیده‌ها خلق می‌شوند تا از این طریق، ضمن بسط نگاه راهبردی به مسئله مورد مطالعه از غافلگیری‌های ممکن نیز اجتناب شود چراکه آینده‌پژوهی اساساً به دنبال درک آینده‌های بدیل و حصول مطلوبیت مورد نظر از طریق آگاهی از این آینده‌های پیش رو است؛ لذا با توجه به مشارکت پایین در دوره گذشته انتخابات مجلس شورای اسلامی، انتخابات آینده مجلس شورای اسلامی افزون بر آن که خود در بستر زمانی و اجتماعی خاص رخ می‌دهد، در مسئله میزان مشارکت نیز دارای ابعاد ویژه‌ای است؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف طراحی سناریوهای مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی انجام شده است. در خلال انجام پژوهش، خبرگان مشارکت‌کننده هشت پیشران که علاوه بر میزان بالای اهمیت از عدم قطعیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است؛ را شناسایی کرده‌اند؛ لذا توجه ویژه به هشت عدم قطعیت کلیدی «حضور چهره‌های سیاسی محبوب در میان نامزدهای انتخابات»؛ «ائتلاف‌های احزاب و جریان‌های سیاسی و شکل‌گیری قطب‌بندی»؛ «رد صلاحیت‌های شورای نگهبان»؛ «وقوع عملیات‌های تروریستی و امنیتی شدن فضای انتخابات»؛ «وضعیت احیای برجام»؛ «وضعیت اینترنت در هفته‌های منتهی به انتخابات»؛ «نمایان شدن اثرات مصوبات معیشتی مجلس حاضر» و «تغییر ناگهانی قیمت نفت» می‌تواند میزان مشارکت در دوازدهمین انتخابات مجلس شورای اسلامی را دگرگون کند. طبیعتاً عدم توجه به این عدم قطعیت‌های کلیدی می‌تواند موجب فاصله گرفتن میزان مشارکت از مطلوبیت‌های مورد نظر جمهوری اسلامی شود. بر اساس نظر خبرگان مشارکت‌کننده در پژوهش سه عدم قطعیت کلیدی «وجود و یا عدم وجود نشاط سیاسی»؛ «گشایش و عدم گشایش اقتصادی» و «امنیتی شدن و عدم امنیتی شده فضای انتخابات» فضایی سناریوهای مشارکت در انتخابات آینده مجلس شورای اسلامی را تشکیل دادند و در نهایت با هم‌نشینی دو عدم قطعیت کلیدی «وجود و یا عدم وجود نشاط سیاسی»؛ «گشایش و عدم گشایش اقتصادی» در چارچوب سناریوها چهار فضای سناریویی پیرامون وضعیت مشارکت در انتخابات آینده مجلس شورای اسلامی پیش‌بینی شد. به دلیل ایجاد تقارب ذهنی با مخاطب این چهار فضای سناریویی با عناوین فیلم‌های ایرانی نام‌گذاری شده‌اند.

سناریوی «ایستاده در غبار» نظر بر شرایطی است که فضای امنیتی جامعه را در بر گرفته و در عین حال مردم طعم گشایش‌های اقتصادی را چشیده‌اند و فضای انتخاباتی با نشاط ویژه‌ای

روبروست. در این سناریو با نظر خبرگان مشارکت با میزان بالایی رخ می‌دهد اما ممکن است در این مطلوبیت، مخاطراتی رخ خواهد داد. در سناریوی «می‌خواهم زنده بمانم» در شرایطی رخ خواهد داد که فضای جامعه امنیتی شده و اما خبری از گشایش اقتصادی و وجود نشاط سیاسی نیست در این شرایط احتمالاً با یک مشارکت حداقلی روبرو خواهیم بود. در سناریوی «به‌سوی افتخار» علاوه بر آن که فضای هفته‌های منتهی فضای امنیتی حاکم نیست، کشور غرق در نشاط سیاسی است و گشایش اقتصادی نیز رخ داده است. «از نفس افتاده» سناریوی دیگری است که فضای امنیتی در کشور وجود ندارد و اما نشاط سیاسی و گشایش اقتصادی نیز در جامعه وجود ندارد. در این شرایط بی‌تفاوتی سیاسی جامعه را در برمی‌گیرد و احتمالاً مشارکت در انتخابات حداقلی خواهد بود.

باید در نظر گرفت مشارکت در انتخابات تحت شرایط مختلف جامعه به میزان‌های متفاوتی رقم خواهد خورد؛ بنابراین آگاهی از میزان مشارکت می‌تواند در شرایط مختلف جامعه تصویر احتمالی را در اختیار سیاست‌گذاران قرار می‌دهد. در صورتی شرایط جامعه به سمت دو سناریویی نامطلوب پیش رود احتمالاً میزان مشارکت نیز از آرمان‌های جمهوری اسلامی فاصله معناداری خواهد داشت و دو سناریوی مطلوب دیگر نیز مشارکت را به سمت مطلوبیت‌های جمهوری اسلامی سوق خواهد داد؛ لذا شاید مهم‌ترین پیشنهاد پژوهش حاضر از آنجایی که میزان مشارکت در انتخابات اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد، سوق دادن جامعه به سمت سناریوهای مطلوب از نظر میزان مشارکت و مدیریت پیشران‌های ناظر بر افزایش مشارکت باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

- رهنورد، فرج‌الله و مهدوی راد، نعمت‌الله. (۱۳۹۳). مدیریت انتخابات. تهران: نشر اطلاعات.
- سبیان اردستانی، حسن. (۱۳۹۰). نقش رسانه‌ها در جلب مشارکت سیاسی. پژوهشنامه رسانه و مشارکت سیاسی، مرکز تحقیقات استراتژیک، (۵۰)، ۱۳-۶۲.
- اسلامی، سعید و علیخانی، نورالله. (۱۳۹۹). مطالعه عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در انتخابات. دومین کنفرانس ملی علوم انسانی و توسعه، دانشگاه پیام نور استان فارس، شیراز.
- امیرانتخابی، شهروند و حیران‌نیا، جواد. (۱۳۸۹). نقش رسانه‌ها در مشارکت سیاسی. پژوهشنامه رسانه و مشارکت سیاسی، مرکز تحقیقات استراتژیک، (۵۰)، ۶۳-۵۹.
- بشریه، حسین. (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی سیاسی: نقش نیروهای اجتماعی. تهران: نشر نی.
- بل، وندل. (۱۳۹۲). مبانی آینده‌پژوهی: تاریخچه، اهداف و دانش، ترجمه مصطفی تقوی و محسن محقق، چاپ اول، تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- بیژن، عارف؛ اعجازی، احسان و لکزی، مهدی. (۱۳۹۸). واکاوی میزان تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی بر مشارکت سیاسی (مطالعه موردی: ایران و روسیه در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۰). پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۴(۴)، ۸۰-۳۷.
- پدرام، عبدالرحیم و احمدیان، مهدی (۱۳۹۴). آموزه‌ها و ازموده‌های آینده‌پژوهی، موسسه افق آینده‌پژوهی راهبردی، تهران.
- پدرام، عبدالرحیم و زالی، سلمان (۱۳۹۷). الگویی نوین برای سناریونویسی در موضوعات راهبردی مطالعه موردی: سناریوهای آینده بحران سوریه، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال هفتم، شماره ۲، صفحات ۱ تا ۲۶.
- جهانی‌نسب، احمد و فرهادی‌نسب، جعفر. (۱۳۹۹). بررسی نقش انتخابات بر حاکمیت مردم با تأکید بر انتخابات مجلس شورای اسلامی. مجله بین‌المللی پژوهش ملل، شماره ۵۳، ۴۱-۲۵.
- حاجی پور ساردوئی، سیمین. (۱۳۹۶). مطالعه رفتار انتخاباتی شهروندان تهرانی (مطالعه موردی: شورای شهر تهران). پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۲(۳)، ۱۰۶-۶۱.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغتنامه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
- دوبنوا، آلن. (۱۳۷۷). مسئله دموکراسی. مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۷۷-۷۸، ۳۱-۲۴.
- راش، مایکل، جامعه و سیاست، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، سمت، ۱۳۸۳.
- راهنمای آینده‌نگاری فناوری یونیدو. (۱۳۹۱). مترجم: شفیع اردستانی، سونیا. تهران: موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی

- رحیمی، علیرضا. (۱۳۹۴). انتخابات و امنیت ملی، از ثبات تا دگرگونی سیاسی. فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۱۸، شماره ۶۹. ۷-۳۹.
- رسولی قهرودی، مهدی؛ علوی تبار، علیرضا و زابلی، ساحل. (۱۳۹۸). تأثیر تبلیغات سیاسی منفی بر رفتار رأی دهی و مشارکت انتخاباتی (مطالعه موردی: دهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در تهران). دانش سیاسی، پیاپی ۳۰، ۴۴۳-۴۶۴.
- صالح آبادی، ابراهیم. (۱۳۹۹). تحصیلات، فرهنگ سیاسی و مشارکت انتخاباتی. جامعه شناسی کاربردی، ۳۱(۱)، ۶۵-۹۰.
- صدیق، میرابراهیم؛ کشیشیان، گارینه و حبیبی، احمد. (۱۳۹۹). نظام انتخاباتی و مشارکت سیاسی در ایران و تأثیر آن بر عملکرد نمایندگان (بررسی دوره‌های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی). سپهر سیاست، دوره ۷، شماره ۳، ۱۴۰-۱۱۳. ۲۱. صفری شالی، رضا. (۱۳۹۵). بررسی رفتار رأی‌دهندگی ایرانیان در انتخابات مجلس شورای اسلامی. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۸(۶۹)، ۱۳۸-۱۱۹.
- عالم، عبدالرحمن. (۱۳۸۵). بنیادهای علم سیاست (جلد ۱۵). تهران: نشر نی.
- عبدالله، عبدالمطلب. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در انتخابات ریاست جمهوری و مجلس؛ مطالعه موردی شهر تهران. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۴(۴)، ۱۴۶-۱۰۹.
- عبدالله، عبدالمطلب و توکل‌نیا، پرویز. (۱۴۰۱). بررسی علل و عوامل کاهش مشارکت سیاسی در انتخابات یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی. جستارهای سیاسی معاصر، ۱۳(۲)، ۳۶-۲۱.
- عبداللهی نژاد، علیرضا و امید، احمد. (۱۳۹۹). مطالعه ساختار و نحوه پوشش اخبار در تلویزیون‌های خبری بین‌المللی. مطالعات رسانه‌های نوین، ۶(۲۲)، ۱۶۰-۱۳۹.
- قاضی شریعت پناهی، سید ابوالفضل (۱۳۸۳) حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، نشر میزان، تهران.
- قنبرلو، عبدالله. (۱۳۹۵). تأثیر انتخابات بر جایگاه بین‌المللی دولت: با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۸(۶۹)، ۱۹۶-۱۷۱.
- محمدپور، احمد (۱۳۸۸) تحلیل داده‌های کیفی: رویه‌ها و مدل‌ها، مجله انسان‌شناسی، دوره دوم، سال یکم، شماره‌ی پیاپی ۷۹، ۱۶۰-۱۲۷.
- منصوریان، مصطفی و نیکونهاد، حامد. (۱۳۹۸). نظام حقوقی حاکم بر انتخابات: نظام‌های انتخاباتی. پژوهشکده شورای نگهبان، تهران.
- مولایی، محمد مهدی و گل‌کار، مصطفی. (۱۳۹۴). آینده پژوهی انتخابات ایران و تحولات قدرت در جامعه شبکه‌ای، دستاوردهای دیده‌بانی شبکه‌های اجتماعی مجازی. فصلنامه چشم‌انداز مدیریت دولتی، شماره ۴۵، ۱۲۱-۱۳۲.

- Ghavam, Sayed Abdul Ali. (2010),). Politics of the Foundations of Political Science., Tehran Publication.
- Holman TB. Premarital prediction of marital quality or breakup research theory and Practice. Publisher Springer-Verlag New York Inc; 2002 Mason, J (1997). Qualitative Researching, London: Sage.
- Smirnov, O., & Fowler, J. H. (2007). Policy-motivated parties in dynamic political competition. Journal of theoretical politics, 19(1), 9-31.
- Son H. (2015). The history of Western futures studies: an exploration of the intellectual traditions and three-phase periodization. Futures, vol 66, pp 120-137.

